

„...az anyádat, meg azt is, aki felhatalmasított”

– káromkodások és emberek –

Az első nadrág a háború után

Ha 1945-ben még nem is, 1946-ban már nemcsak tudni, de érezni is lehetett, hogy befejeződött a háború. Nagypám naplója szerint 1945. szeptember 8-án ismét megszólalt a harang. Rendes időben. A háború alatt csak elleneséges repülők közeledése esetén kondultak meg a harangok. (Azzal, hogy amint változtak a városi vezetőségek, változott annak megítélése is, hogy melyik repülő ellenséges.) Becskereken a főtéren van a katolikus templom, itt szólalt meg a harang 1945. szeptember 8-án – ismét hagyományt és nem repülőt jelezve. Ez akkor nagy esemény volt, de 1946-ban már természetessé vált. A különlegességnek annyi nyoma maradt csak, hogy egy darabig több ember ment ki az utcára a déli harangszó idején. Nem csak katolikusok, és izgalom nélkül.

176

Irodákban még csapkodtak hitek (és ezt sok ember megérezte). Börtönökbe inkább az elmúlt évek sodrása irányította az embereket, mint a jog útmutatása. De az utcákon ismét békebeli idő volt. Lovas kocsik jártak, a tankokat kezdtük elfeledni. Megjelentek a fiákerek is – ha a tulajdonos lova és kocsija túlélte a háborút. Leginkább a vasútállomás volt az úti cél. Nem tudom, hogy ez magánvállalkozás maradt-e, vagy alakultak fiákeres szövetkezetek. Arra viszont emlékszem, hogy voltak kortársaim, akik potyautasként odaültek a lécre a kocsi hátulján, az utasülés alá. Nem azért, mert a fiáker arra tartott, amerre ők is igyekeztek, hanem hogy élvezhesék a kocsikázást.

1946-ban történt az is, hogy az apám elvitt Hagara szabómesterhez. A Messinger iskola közelében volt a műhelye, tőle pedig kétháznyira következett a Tunner kőfaragó cég. Nadrágra volt szükségem. Üzletekben még nem lehetett venni. Vásznat vagy szövetet sem. Nem emlékszem már, hogy mi lett a megoldás. Lehet, hogy a Hagara bácsi, nyaka körül mérőszalaggal forgolódva előszedett valami megmaradt vásznat. Az is lehet, hogy egy ruhadarab át lett szabva. Mindenesetre kaptam nadrágot. Arra is emlékszem, hogy milyen sok válltömést láttam az asztalon. Szóba került, hogy a szárított fű vagy a szalma alkalmasabb-e. Én csak kis vászonzacskókat láttam. Hogy sok volt, az valami induló lendületet jelzett.

Szóval az utcákon és a műhelyekben mintha már felszívódott volna a háború. De mi volt a családi házakban, lakásokban, udvarokban?

Az iratok ebbe is betekintést nyújtanak.

Egy esemény 1946. október 29-én Felső Muzslyán a 215. számú házban

Tudom például, hogy mi történt Felső Muzslyán a 215. számú házban 1946. október 29-én. De mielőtt erre rátérnék, közölni szeretnék az olvasóval néhány fontos adatot Muzslyáról. Ennek a helységnek külön identitása van, de szavazáskor leggyakrabban egy körzetet alkot Becskerekkel. Ez fontossággal bírt nagyapám életében. 1905-ben, amikor országgyűlési képviselővé választották (Magyarország Országgyűléséről volt szó), fontosak voltak a muzslyai szavazatok. Nagyapám ellenfele Makfalvay Géza földművelésügyi államtitkár volt. A jelöltek mellett ismert politikusok is felléptek. Nagyapám mellett Apponyi Albert, Makfalvay mellett Tallián Béla alispán. 1905. január 28-án volt a választás, de nem volt kampánycsend. Január 27-én is zajlottak még az események. Tallián Bélát nem fogadták lelkesen Muzslyán. Ezt nagyapám naplójából tudom, de más források is megerősítik. Nagyapám naplója szerint „[...] a Makfalvay társaságot a muzslyai magyarok, különösen a hangos szavú asszonyok záptojásos kartáccsal és szakadatlanul kiabáló ordítózásokkal fogadták [...]”. Tallián Béla alispán igyekezett rendet teremteni „[...] s felhívta az asszonyokat, menjenek haza, mert nem asszonynak való a politika [...]”. Ez nem tetszett a muzslyai hölgyeknek. Lehet, hogy volt közöttük, aki elment néhány héttel később (1905. március 3-án) Becskerekre, ahol Messinger Karolin a feminizmusról tartott előadást. Ebben nem vagyok biztos. Tudom azonban, hogy egy muzslyai hölgy (Biacsi Lajosné) markáns gesztussal mutatta, hogy nem ért egyet Tallián alispánnal. Odaállt ugyanis az alispán kocsija (egyben szószéke) elé, és – a nagyapám naplója szerint „[...] a körülállók óriási röheje között felmutatva [...]” kiáltotta, hogy „nézzen ide az úr”. Gyerekkoromban még keringő magyarázatok szerint Biacsiné tulajdonképpen felhúzta a szoknyáját, és a fenekét mutatta fel ellenérvként Tallián bárónak. Ezt valószínűsíti nagyapám naplójában is a „felmutatva” kifejezés. Mindenesetre Muzslyán veszített Makfalvay és Tallián alispán. A muzslyai szavazatokat a II. számú szavazatszedő helyiségben kellett leadni. Hetvenöt muzslyai magyar szavazott Makfalvayra, és 205 a nagyapámra. Becskereken kisebb volt a különbség, de itt is jól alakult a helyzet, úgyhogy megválasztották a nagyapámat.

Egyébként Magyarországon – és a Balkánon is – a nők előbb-utóbb mégis szavazati jogot nyertek. Igaz, nem rögtön a muzslyai események után, nem is hamarosan, de korábban, mint mondjuk Svájcban. Arról persze vitatkozni lehet, hogy ebben volt-e szerepe Biacsiné tetteinek.

Aztán 1992 őszén én is korteskedtem Muzslyán. Milošević kihívójaként Milan Panić Becskerekre és Muzslyára is elment. Mindketten felszólaltunk. Neki egy rövid (ha jól emlékszem, egyoldalas) beszédvázlatot készítettem. Ő szerbül beszélt, én magyarul. Panić azzal kezdte, hogy élt már Németországban is, Kaliforniában is, de úgy érzi, hogy egy teljes életpálya megköveteli, hogy Muzslyára is eljőjön. Eredmény is volt. Muzslyán nem Milošević nyert, hanem Panić. Csak ezúttal a muzslyai többség sajnos nem volt perdöntő a szerbiai választáson.

De most visszatérek az iratokhoz. Hogy mi történt Muzslyán 1946. október 29-én, azt pontosan tudom, mert K. Erzsébet napszámosnő másnap (1946. október 30-án) bejött az irodánkba, és elmondta. Nyilatkozatot is adott, melyet a Göttel bácsi pontosan rögzített *Tényállás* címmel, K. Erzsébet pedig aláírta.

A nyilatkozat szerint:

Férjem B. János elhagyott és összeállt C. Máriával. Válopert indított ellenem, amelyben beleegyeztem a válásba. A bíróság ennek alapján 1946. X. 19-én tartott tárgyaláson a házasság felbontását ítéletileg kimondotta.

A perben férjem kijelentette, hogy anyagi követelése nincs.

Azóta többször nálam járt a volt férjem, szidalmaz, és követeli, hogy adjak ki neki különféle holmikat.

Tegnap este fél 7-kor megint nálam járt, szidalmazott, becsületesem sértette, és erőszakkal elvitte a következő holmikat:

7 drg kidolgozott báránybőrt,

4 pokrócot,

saját ruháját

A következőt mondotta: baszd meg az anyádat és azt is, aki felhatalmasított.

Ezen a ponton látom, hogy a Göttel bácsi abbahagyta az egyszerű jegyzetelést, és magyarázatot kért. Az, hogy „felhatalmasított”, nem volt éppen szabályos, bár tükrözte az ügyfélnek azon igyekvését, hogy irodába illő szavakat használjon. Erzsébet környezetében nemigen léteztek hivatalos szavak. Inkább mintha kerítés mögül nézte volna őket, és a deszkaréseken keresztül észrevett képek gyakran nem teljeseek, kiegészítésre szorulnak. Ebben a helyzetben a nyelvújítás is esélyt kap. Viszont nem a „felhatalmasítást” kellett magyarázni. Nyilvánvaló volt, hogy Erzsébet azt akarta mondani, hogy „meghatalmazott”, vagy „felhatalmazott”. Mást kellett tisztázni. A kontextusból az következik, hogy azzal is közölnie kellene Erzsébetnek, aki őt (Erzsébetet) meghatalmazta. Viszont maga Erzsébet volt, aki meghatalmazta az ügyvédet, és nem fordítva. Erzsébet magyarázatából kiderült, hogy B. János mégis az ügyvédre gondolt. A magyarázat is ott van a feljegyzésben:

t.i. én kijelentettem, hogy az ügyvéd felhatalmasított, hogy ne adjak ki semmit.

Így valóban világosabbak a dolgok. Tehát az apám olyasmit mondhatott K. Erzsébetnek, hogy mivel a válopér folyamán a férj közölte, hogy nincsenek anyagi igényei, és ezt a bíróság is tudomásul vette, ezért nem kell semmit odaadni, míg nem rendeződnek az esetleges anyagi követelések. Erzsébet ezt úgy értelmezte, hogy őt az apám „felhatalmasította”, hogy ne adjon oda semmit, és ezt közölte is volt férjével. B. János ezek után a felhatalmasító ügyvédet is a szidalmazok célszemélyei közé emelte.

Erzsébet még közölte Göttel bácsival, és bekerült a rögzített *Tényállás*ba, hogy B. János továbbá mit mondott:

Továbbá: még az Isten fasza ügyvédje sem veszi el tőlem a dolgokat.

Így most minden világos. Azon töprengök még csak, hogy a „7 drg kidolgozott báránybőr” tételben a „drg” csak elírás-e, és „drb” volna-e helyesebb, „darabot” jelezve. Viszont a báránybőrök világa nem az én világom, itt én leselkedem a kerítés mögül, és nem tudom kizárni, hogy a „drg”-nek is lehet valamilyen számomra ismeretlen jelentése.

Próbálok elképzelni K. Erzsébetet, amint Göttel bácsi előtt ül, és elmondja a történetét. Később magam is láttam ilyen közléseket, valamennyire emlékszem a gesztusokra és a hangvételekre is. Valószínűnek tartom, hogy B. Erzsébet felhúzott nyakkal (egyszersmind a közölt megbotránkoztató viselkedés fölé húzott nyakkal) ült, és a térdén lehúzta a szoknyáját. Feltehető, hogy lila blúzban volt.

A büntetőfeljelentés meg lett alapozva. Látom azt is, hogy B. János – aki otthagyta a feleségét, „összeállt” C. Máriával és utána szidalmazott, erőszakoskodott – szintén napszámos, és a Berberski telepen él C. Máriánál. Vélhetően házban laktak. A Berberski telep a Bega túloldalán van, a vágóhid után, Muzslya irányában. Kis falusi házak voltak arrafelé, és nagy füves területek.

Az egyik ilyen ház mögött volt egy nagy füves terület, melyhez egy érdekes családi emlékem fűződik. Nem sokkal a háború után (talán éppen 1946-ban) Bubus nagynéném eljött látogatóba holland férjével. Vonattal jöttek, az apám várta őket a belgrádi vasútállomáson. A jövetel emlékét egy nyelvbtlás tartósította a családban. Apám a peron elején várt. Amikor Bubus néném és a férje leszálltak a koffereikkel, egy csomaghordó felajánlotta a szolgálatait, sőt azonnal meg is markolta az egyik koffert. Bubus néném közölni akarta szerbül, hogy nincsen szükség segítségre, mert jön a fivére. Ez így sikerült: „Moj brat dođoš.” A „dođoš” tulajdonképpen egy gúnyolódva csiholt kifejezés. Körülbelül „jövevény”-nek lehetne fordítani. Szóval „jön a fivérem” helyett az hangzott el, hogy „jövevény a fivérem”. A már régóta Bánátban élő szerbek a „dođoš” szóval illették a frissen idetelepedett boszniai és horvátországi szerbeket. A lokális magyar nyelv is befogadta ezt a kifejezést, azzal, hogy a magyar környezetben kicsit fel is erősödött a „dođoš” (vagy „dógyos”) gúnyaromája. Mindenesetre többször voltam tanúja, hogy a szüleim és ismerőseink mulattak azon, hogy nagynéném szerint az apám „dođoš”. Holland nagybátyám ezt nemigen tudta követni. Viszont ő vitt el engem (talán hétéves lehettem) a Berberski telepre. Szenvedélyes golfozó volt Jan nagybátyám. Golfabdákat is hozott magával Hágából. Arra már nem emlékszem, hogy honnan került elő a golfütő. Ezt is magával hozta vonaton? Ez furcsa lett volna, de nem lehetetlen. Családi golfütő nem volt. Valamilyen gereblyéből formált golfütőt (esetleg a Hulina asztalos segítségével)? Nem találok logikus magyarázatot. Viszont pontosan emlékszem, hogy Jan nagybátyám golfozott a Berberski telep egyik füves térségén. Arra is emlékszem, hogy ez nagy érdeklődést váltott ki. Talán amiatt is, mert a háború után ő lehetett az első külföldi

vendég Becskerekén. Rendőrök is figyeltek. Az is fokozhatta az izgalmat, hogy – ellentétben az ismert sportokkal – itt nem volt világos a nézők számára, hogy mi az ütések célja. Igaz, ezúttal még maga Jan bácsi sem állt elég biztos talajon, mert nem voltak szabályos lyukak, mellettük zászlokkal, és így nem volt egyértelmű eredmény sem, mely magyarázná az erőfeszítéseket. Jan nagybátyám próbálta minél messzebbre ütni a golfabdát. Néha az váltott ki izgalmat, hogy a bokrok közé esett a labda. Egyszer-kétszer én találtam meg. Arra is emlékszem, hogy miután Jan bácsi vagy én már elvitük a labdát, utána még a rendőrök is odamentek, és átvizsgálták a bokrot.

Arra is emlékszem, hogy valahányszor Jan bácsi meglendítette a golfütőt, teljes csend lett. A nézők elhallgattak. Mintha az idő is megállt volna. Lehet, hogy ez adott ihletést Slobodan Berberskinek, aki becskerekeli születésű, ismert szerbiai roma költő. Egyes találgatások szerint a családneve azt mutatja, hogy Becskerekén belül éppen a Berberski telephez kötődött. Tovább találgatva, az is feltehető, hogy ott volt a nézők között, amikor Jan bácsi golfozott. Slobodan Berberski akkor 27 éves volt. Észrevehette, hogy megáll az idő, míg Jan bácsi ütéshez készülődik. Berberski két ismert verssora ide kötődhet:

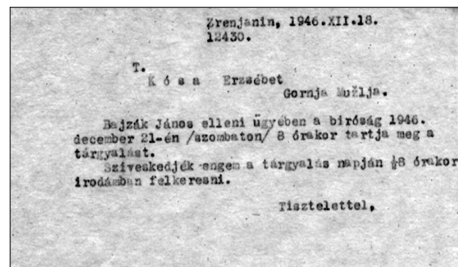
Az idő halott

nem nő se az árnyék se a nappal

Nem tudom, lehet, hogy B. János és C. Mária is ott voltak azok között, akik feszülten követték Jan bácsi mozdulatait. Ha ott voltak, feltehető, hogy János átkarolta Mária vállát, és magyarázta neki, hogy mi is történik. Nem volt nehéz. Az adott tökéletes tájékozatlanságban minden magyarázatnak esélye volt. Remélem, János nem tudta, hogy az „Isten fasza ügyvéd” fia keresi a bokrokban a labdákat. Ez sajátos magyarázatokra adhatott volna indíttatást.

A büntetőfeljelentést 1946. november 11-én adta át az irodánk a Zrenjanini Járásbíróságnak. A cselekmények minősítése: személyi szabadság és biztonság elleni bűncselekmény, valamint becsületsértés. Az indoklásban valami visszafogottságot is érzek. A „felhatalmasító” (az akkor 34 éves apám) nem akarta a dolgokat azzal bonyolítani, hogy önmagát is említi azon célszemélyek között, akiknek a megbaszására fel lett szólítva Erzsébet. Így a büntetőfeljelentésben (mely 1946. november 11-én lett beadva) az alapszidalmazás („baszd meg az anyádat”) mellé csak az lett szerbül hozzátéve, hogy „i tome slično” – azaz, meg lett magyarázva, hogy B. János „és ehhez hasonló” trágár szavakat használt még.

A 12430. számú iratesomóban ott van még az idézés a bírósági tárgyalásra. 1946. december 21-én volt a tárgyalás, a 60. számú szobában reggel 8 órakor. Mivel valószínű, hogy Erzsébet korábban nem járt a bíróságon, az apám levélben azt javasolta neki, hogy jöjjön el már fél nyolckor az irodájába (ahonnan tízpercnnyire volt a bíróság). A levél magyarul van írva, csak Felső Muzslya lett Gornja Mužlja, az akkori hivatalos nyelvhasználatához alkalmazkodva. A le-

vélből azt is látom, hogy szombati napon volt a tárgyalás. Sok elintézendő torlódtott össze 1946-ban.

A tárgyalást megtartották. Az iratcsomó borítólapjára az is rá van írva vörös ceruzával, hogy „Bef. 1947.I.8”. Tehát akkor születhetett az ítélet. Hogy a bíróság milyen büntetést szabott ki, azt sajnos nem tudom, mert az ítélet nem maradt meg az iratok között. (Nyilván K. Erzsébet vitte el az egyetlen példányt.) Viszont következtetni tudok, mert néhány év múlva egy hasonló ügyben páros büntetést szabtak ki (büntetést kapott mindkét veszekedő fél), és az ítélet megmaradt az iratok között. Tehát van párhuzam.

A párhuzam

B. Mária és M. Milica becsületsértési perében a végeredmény is látható. Gligorov Milorad bíró 1000 dinár pénzbüntetésre ítélte M. Milicát, azzal, hogy ez az összeg öt nap szabadságvesztéssel helyettesíthető. B. Mária büntetése valamivel súlyosabb volt. Ő hét nap börtön vagy 1500 dinár megfizetése között választhatott. A kérdéses tettek nem azonosak B. János cselekményeivel, de összehasonlíthatók. Szóval feltehető, hogy B. János is ebben a nagyságrendben kapott büntetést.

De hogy az olvasó közelebbről is lássa a párhuzamot, elmondom, hogy mit tettek M. Milica és B. Mária 1950. szeptember 20-án délután 3 órakor – és hogy ezt hol tették. A helyszínnel kezdem. Az esemény a November 29. utca 19. szám alatti ház udvarában történt. Ezt az utcát magam is ismerem, és ezen a néven ismertem meg. A titói Jugoszláviában november 29. a köztársaság napja volt. Egyébként nálunk több átfedés – vagy majdnem átfedés – volt a szocialista Jugoszlávia ünnepnapjai és a családi ünnepnapok között. Kisebbik fiam november 28-án született, csupán egy nappal a köztársaság napja előtt. Feleségemmel december 21-én kötöttem házasságot, egy nappal december 22., a Jugoszláv Néphadsereg napja előtt. Én pedig május 25-én születtem, csakúgy mint Tito. Ma már sehol sem ünneplik Tito születésnapját. A Jugoszláv Néphadsereg napja is eltűnt a köztudatból. Jugoszlávia sincsen már. A becskereki November 29. utca pedig lassan a közé a sok utca közé sodródott, melyeknek a nevét ismerjük, de nem tudjuk, honnan ered a név. Aztán néhány évvel ezelőtt a név is megváltozott. Most Emil Gavril a az utca neve. Ellenőriznem kellett. Látom, hogy cincár származású volt, de ő szerkesztette 1893-tól a Zastava (Zászló) nevű lapot, melyet szerb patrióta lapként ismernek. Szónokolt is több szerb népgyűlésen a Monarchia idején. És az utóbbi években az Osztrák–Magyar Monarchia legyőzése fontosabbá vált, mint a Hitler feletti diadal.

Nemrég (2019 júniusában) elmentem, hogy személyesen is meggyőződjem a névváltozásról. Az internet szerint egyértelműek a dolgok, magán az utcán kevésbé. Emil Gavril a utcanévtábla sincsen sehol. (Igaz, a November 29-t sem mutatja már egy tábla sem.) Az egyik ház előtt egy magánvállalkozó fehér színű autója állt, erre rá volt írva a vállalkozó neve és lakcíme – mégpedig Emil Gavril a 11. Tehát van bizonyíték. De jogászösztönöm azt sugallta, hogy folytassam az igazságkeresést. Azt is láttam, hogy több házon (például a 7-es és 25-ös szám alatt) a vörös számtáblán meg November 29. áll. Itt van az ellenbizonyíték:

Tehát nem egyértelmű, hogy mi is a múlt. Viszont a szócsata színhelye, a 19. szám alatti ház, kétségtelenül elvonult a jelenből. Nincsen már. Ma autótút vágja keresztbe a November 29. utcát, és ennek megépítésekor több házat le kellett bontani. A 19. szám alatti házat is. Nyoma sem maradt. De valami jelzés még ott van. A házszámok továbbra is egy azóta már lebontott logikát követnek. A 15-ös szám után, az autótút másik oldalán nem 17 és 19 következik, ha jól emlékszem, nem is 21, hanem rögtön 23. Mintha ki lenne írva, hogy „valami volt itt”.

Azok között a házak között, melyek megmaradtak, ott van az az épület is, melyben annak a Kálmán Franci bácsinak a fogorvosi rendelője volt, akinek az álválóperéről írtam korábban. (A német megszállás alatt felesége válókeresetet indított ellene, hogy megszabaduljon a zsidó férj miatti megbélyegzéstől. A válóper döcögött, mert „a férj ismeretlen helyen tartózkodik”, de ezalatt a felesége ellátogatott erre az ismeretlen helyre – Palicsra –, és közösen kedves levelezőlapokat írtak a nagyapámnak, a válóperes ügyvédnek. Kálmán Franci a közé a kevés becskerekai zsidó közé tartozott, aki túlélte a világháborút, és megmaradt a rendelője is az utca bal oldalán.)

182

A helyszínnel kapcsolatban saját emlékeim is vannak. Azért is ismertem a November 29. utcát, mert a nyári napokban rendszeresen végigmentem rajta a Brankovan uszoda felé tartva. Ebben az utcában lakott Iduska néni is, akihez angolórákra jártam gimnazista koromban. A November 29. és a Svetosavska utca kereszteződésénél egy egészségügyi otthon volt (és van). Egyetemista éveimben ott ismertem meg egy ápolónőt. A Svetosavska keresztutcát a Monarchia éveiben Szerb templom utcának nevezték. Ebben az utcában volt Hagara bácsi szabóműhelye és a Tunner-féle kőfaragó műhely is – ezeket a tényeket a bevezető mondatokból sem tudtam kihagyni. Most még hozzáteszem, hogy a Tunner cégtábláján az állt, hogy TUNNER ALOIS. Az, hogy „Alois”-ként lett írva a név, melyet „Alojz”-ként ejtettünk, csak erősítette annak tudatát, hogy hagyományos cégről van szó. És az is volt. Igaz, az „Alois” más irányba is nyitott lehetőséget. Egy muzslyai osztálytársam, szülei körében nyert értesülések alapján, egyszer rámutatott a cégtáblára, és azt mondta, hogy ez úgy olvasható, hogy „Tunner a ló is”. Városszerte keringett ez az élc. Ma már azt kérdezem, hogy keletkezhetnek-e még magyar szóviccek Becskereken? Elegen vagyunk-e még ehhez?

Nem tudom. Inkább rátérek arra, hogy milyen vitára került sor a November 29. utca 19. szám alatti ház udvarában 1950. szeptember 20-án. Két főszereplő volt. A bírósági adatok szerint az egyik B. Mária munkásnő, magyar, írástudó, „autodidakta”, 35 éves, konkubinátusban él, egy

gyermek anyja, vagyontalan, büntetlen előéletű. A másik szereplő M. Milica háziasszony, szerb, írástudó, két gimnáziumi osztályt végzett, 28 éves, egy gyermek anyja, vagyontalan, büntetlen előéletű. Az nem derül ki az iratokból, hogy kivel élt vadházasságban (konkubinátusban) Mária, és kitől lett Milicának is gyereke. Bennem felmerül az a kérdés is, hogy milyen nyelven folyt a szóváltás. Az irodánk B. Máriát képviselte, és vele magyarul folyt a levelezés. A másik fél keresztnéve és családneve szerb, de vannak magyar irányba mutató adatok. M. Milica Tóbán született, ez majdnem tiszta magyar falu volt. Ezenfelül magyar családneve és keresztnéve volt Milica apjának és anyjának is. Nem tudom, hogyan lett a lányukból Milica. A szerb családnevet talán egy férj révén szerezte. Szóval az a valószínűbb, hogy magyarul folyt a szóváltás, de szerbül van megírva a feljelentés és az ítélet is, úgyhogy vissza kell fordítanom magyarra a kulcsszavakat.

B. Mária azzal vádolta M. Milicát, hogy 1950. szeptember 20-án délután 3 órakor azt mondta róla az udvarban, hogy ő „kurva és gyilkos”. Ezt tanúk is hallották. Büntetőfeljelentésében az apám javasolta Heineremann Anna és Zorović Julianna meghallgatását. Amikor elémm került Heineremann Anna neve, kellemes izgalmat éreztem, mint mindig, amikor felbukkan egy ismerős név. Ezzel közelebb kerül és valószínűbb lesz az ügy. Rögtön írtam is Heineremann Péter barátomnak, aki az újvidéki Matica Srpska könyvtár munkatársa. Péter még aznap válaszolt. Neki közvetlen kötődése is van a színhelyhez. Idézem a tőle kapott e-mailt, melyben leírja, hogy Heineremann Anna a nagyanyja, akit Annának neveztek, de tulajdonképpen Paula volt a hivatalos keresztnéve. (Ezt nem tudhatták, sem az apám, sem Gligorov bíró. Valószínű, hogy B. Mária sem tudta, aki tanúnak javasolta.) Péter ezt írta nekem:

„Köszönöm az érdeklődésedet. Valóban, Heineremann Anna (a hivatalos keresztnéve Paula volt, lánykori vezetékneve pedig Fülöp) az ómamám, anyukám édesanyja. Drága jó asszony volt! A nevezett cím ulica 29. novembra 19, születésem helye (ha jól emlékszem anyukám szavaira). Ebben az udvarban, ha jól számolom, legalább tíz állami lakás volt, s az egyikben (egy egyszobásban) anyukámmal éltem 1966-ig. A mellettünk levő udvari lakásban (egy egyszoba-konyhásban) lakott ómamám és ótatám, Heineremann Ádám.”

Szóval összekapcsolhatók a dolgok. Egyébként az események azzal indultak, hogy az udvaron az autodidakta B. Mária pont ott ment át a ruhaszárító kötél alatt, ahol M. Milica ruhái lógtak. Az ítélet ezt nem említi, de igen valószínű, hogy a fejével vagy a vállával félresodorta őket. Az sincs kizárva, hogy egy bugyi le is akadt a csipeszről. Erre már M. Milica is lépett, és kijelentette, hogy B. Mária kurva és gyilkos. Hogy ezt kimondta, azt bizonyították a tanúk. Egyértelműen tanúskodott Heineremann Anna és Julianna is (csak az utóbbiról kiderült, hogy nem Zorović, hanem Todorović a vezetékneve). Még két hölgy jelent meg tanúként (Dojkov Saveta és Turinski Smilja), és ők is megerősítették, hogy Milica kurvának és gyilkosnak minősítette Máriát. Maga Milica sem tagadta, hogy mit mondott. Számolva a peres feleket és tanúkat, most azt is látom, hogy 1950. szeptember

20-án délután legalább hat hölgy lehetett az udvarban, ruhateregetés vagy más tevékenység okán. Valamennyire ismerve az akkori helyzetet, feltételezem, hogy fejkendőket viseltek.

Az igazságszolgáltatás számára az igazi nagy kihívás annak megállapítása volt, hogy mit is mondott (ha mondott) B. Mária. Milica szerint Mária azt mondta róla, hogy „kurva, és azért jött a faluból a városba, hogy férfiakat és faszokat cserélgessen”. Ezen túlmenően egy kannával meg is ütötte (Mária Milicát). Mária szavait (ha kimondta őket) közvetve alátámasztaná az a tény is, hogy Milica Tóbáról jött Becskerekre.

Mária tagadta Milica állításait. Azt nyilatkozta, hogy nem viszonzta a sértéseket. Heinermann Anna és Todorović Julianna sem erősítették meg, hogy konkrétan mi hangzott el, bár azt elmondták, hogy sor került szóváltásra. Turinski Smilja egyenesen azt mondta, hogy Mária nem sértegetett. Egyedül Dojkov Saveta erősítette meg, hogy Mária valóban lekurvázta Milicát, hozzátéve pontosításként, hogy miért jött a faluból a városba. Nem tudom, mit tettem volna Gligorov bíró helyében. Lehet, hogy valamilyen hozadéku lehetett volna a keresztkérdéseknek és a tanúk szembesítésének – de nem biztos. Úgy látom, hogy a bíró leginkább azt a fonalat követte, hogy a kialakult körülmények között mi a valószínű. Nem tartotta valószínűnek, hogy az adott helyzetben Mária ne reagált volna Milica szavaira. Itt volt ugyan Turinski Smilja vallomása, mely szerint Mária egyáltalán nem szidta Milicát, de itt volt az a tény is, hogy Milica és Turinski Smilja össze vannak veszve. Ez vagy a bírósági eljárás során derült ki, vagy amúgy is tudvalevő volt. Többsíkú és árnyalt volt az élet a November 29. utca 19 szám alatti udvarban. Nem csak jobboldal-baloldal típusú polarizáció és besorolás osztotta meg a lakókat. Gazdagabb volt a választék nézetek és kötődések között. Feltehető, hogy Turinski Smilja egyáltalán nem volt jóban Máriával (ezért nem is javasolta őt Mária tanúnak). De Smilja mégis Mária mellé állt, amikor Milicáról volt szó.

Tehát Gligorov bíró szerint Turinski Smilja vallomása hiteltelen. Ítéletében a bíró hozzáteszi, hogy ha pontos szavakat nem is igazolnak, Heinermann Anna és Todorović Julianna is megerősítik, hogy Máriának voltak valamilyen replikái. Itt van az is, hogy a bíró szavai szerint „önmagában nagyon kevésbé valószínű, hogy Mária csak hallgatott volna, miután sértegették”. Eljárásjogilag vitatható arra támaszkodni, hogy mi valószínű (amikor arról van szó, hogy valaki elkövetett-e egy tettet vagy sem), de hozzá kell tennem, hogy magam is afelé hajlok, hogy Gligorov bírónak adjak igazat.

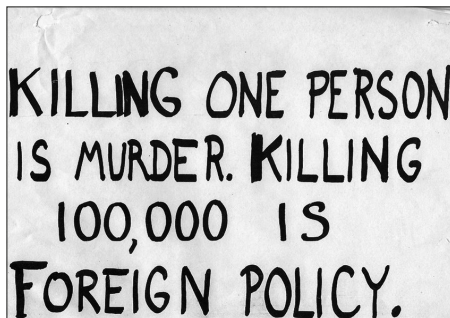
Miután arra a következtetésre jutott, hogy Máriának is kellett, hogy legyenek replikái, maradt a kérdés, hogy mit is mondott konkrétan. Heinermann Anna és Todorović Julianna igazolták, hogy volt válasz, csak nem pontosították, hogy mi volt a válasz. Ebben a helyzetben a bíróság úgy döntött, hogy Dojkov Saveta tanúvallomását fogadja el, mely világos szavakat idézett – és ezeket Gligorov bíró életszerűnek tartotta. Ezek után a jog arra a következtetésre jutott, hogy Mária mégis kimondta, hogy Milica „kurva, és azért jött a faluból a városba, hogy férfiakat és faszokat cserélgessen”.

Azzal nem foglalkozott részletesebben a bíróság, hogy megütötte-e Mária egy kannával Milicát. Az ítéletben nincsen említve testi sértés – de ki van mondva, hogy mindkét peres fél becsületsértést követett el.

És aztán itt volt az egyensúly kérdése is. Mi sértőbb? Ha a „kurvához” azt teszem hozzá, hogy „gyilkos”, vagy ha azt mondom ráadásul, hogy a szóban forgó szomszédasszony csak azért jött Tóbáról Nagybecskerekre, hogy férfiakat és faszokat cserélgesen. Nem könnyű a kérdés.

Azt sem könnyű eldönteni, hogy mi nevezhető gyilkosságnak. Egyszer Atlantában a lakásom felé indultam az Emory Egyetemről, és útközben felvettem a földről egy kézzel írt háborúellenes plakátot. Egy fára volt ragasztva az egyetemi könyvtár előtt, de lesodorta a szél. Legszívesebben visszarakasztottam volna, de ehhez nem volt nálam eszköz. Így zsebre tettem. Nemrég a kezembe került. Most már nem tudom, melyik évből való. Több évben volt Amerikában ihletése ilyen plakátoknak:

Szóval: MEGÖLNI EGY SZEMÉLYT AZ GYILKOSSÁG. MEGÖLNI 100 000-ET AZ KÜLPOLITIKA.

KILLING ONE PERSON
IS MURDER. KILLING
100,000 IS
FOREIGN POLICY.

A November 29. utcában nem külpolitika vagy a külpolitika kritikája, hanem belpolitika (házudvaron belüli politika) irányította az értelmezést. A szereplők tudatában voltak annak, hogy itt nagy a mozgástér. Bevetve a „gyilkos” kifejezést, Milica egy előzés esélyét láthatta. Mert egy gyilkos kurva nem akármilyen kurva. Gligorov bíró azonban érezhette, hogy az adott kontextusban a „gyilkos” szó nem emberölés vádjával tetézi a dolgokat. Durvul az egész, de egyben háttérbe szorul egy olyan igyekvés, mely el is akarná hitetni a hallgatósággal a sértő állításokat. Konkrétumok is hiányoznak. Szóval tény, hogy a „gyilkos kurva” sokkal durvább, de feltehető, hogy kevesebb konkrét gyanút ébreszt a szidott személy erkölcsi magatartását illetően. B. Máriára hétnapi fogházat szabott ki a bíróság, M. Milicára csak öt napot. Tehát a bíró, miután mérlegelte a dolgokat, arra a következtetésre jutott, hogy hét-öt arányban több tényleges sérelmet okoz a „kurva, aki azért jött a faluból a városba, hogy férfiakat és faszokat cserélgesen”, mint a „gyilkos kurva” megjelölés. Nem tudom. Talán lehetett volna valamivel szorosabb az eredmény. Mondjuk, hét-hat.

Az ítéletet a nép nevében hozták. Feltételezem, hogy utána nem alakult ki béke és barátság. Egyezség sem. De visszafogták magukat a résztvevők. Míg készítem ezt a szöveget, ma (2019. június 1-jén) olvasom, hogy Oroszország és Japán mégsem fogják aláírni a békeszerződést, mellyel hivatalosan is berekesztenék a II. világháborút. Az egyezményt az Oszakában tartandó G20-csúcsértekezleten kellett volna aláírni, ez év június végén. A patthelyzet folytatódott. Lehet, hogy a November 29. utca 19. szám alatt is ez a „nincs már háború, de nincs is vége a háborúnak” állapot szabott kereteket a további életnek az udvarban.

Vissza 1946-ba – ott ezúttal kacsák, férjek emlegetése, majd egyezség

A *fülemile* című versében Arany János magyarázza, hogy hajdanában

„Így beszélt a magyar ember:

Ha per, úgymond, hadd legyen per!”

Így gondolkodhattak a becskereki és muzslyai napszámosnók, napszámosok, munkásnók és háziasszonyok is, akik az eddig említett perekben szerepeltek. (Milica háziasszony nem biztos, hogy magyar volt, de ő is így vélekedhetett.) Szóval hadd legyen per, és már csak azért is, mert így a releváns emberek közé lehet emelkedni. Figyelmet érdemel, hogy ezek anyagi érdekektől és igényektől független perek voltak. Mária és Erzsébet nem azért fordultak bírósághoz, mert egy adós nem fizetett, vagy mert kikapcsolták az áramot, esetleg csökkentették a nyugdíjat. Ők úgy látták, hogy becsületcsökkentés okán és becsületnövelés céljával is lehet (és kell) bírósághoz fordulni. A November 29. utca 19. szám alatti udvarral és a felső-muzslyai 215. számú házzal ellentétben a bíróság egy olyan színpad, ahol fellépnek párttitkárok is, kormányközeli vagy kormánytól távoli értelmiségiek is, a sajtó kiemelkedő emberei és milliomosok is. És ez a színpadváltás azt mutatja, hogy mi is számítunk. Így egy Erzsike vagy Milica nemcsak takarítónői minőségben lehet a színpadon, hanem valódi szereplőként is. És a színen az ügyvédje által vázolt koreográfiát követi, csak úgy, mint a vállalati vezetők, vagy mint a tényleges gyilkosok. Változnak az érvek is. A lekurvázással szemben most nem az áll, hogy „te vén kurva” vagy „te gyilkos kurva!”, hanem az, hogy: „Kérem! Ilyet mondanak rólam!”

186

Korábban a párbaj pástja volt a tekintélyt biztosító színpad, és a függöny legördülése után ráadásként néha még bírósági eljárás is következett. Az eredmények valamennyire összehasonlíthatók az 1946-os vagy az 1950-es eredményekkel. Írtam már nagyapám egyik kardpárbajáról, melyet Papp Géza országgyűlési képviselővel vívott. A csörte azzal végződött, hogy egy kisebb seb alakult Papp Géza homlokán. („Két nap gyógyulási időt igénylő seb.”) Ezúttal bírósági ráadás is volt. Az ítéletet 1903. december 22-én hozták. Nagyapám öt nap büntetést kapott, Papp Géza három napot. Tehát öt-három, míg Mária és Milica esetében hét-öt.

Azért voltak más különbségek is. 1903-ban a bíróság a harmadik szint volt, és nem ez jelentette a feljebb lépést. Maga a párbaj volt az emeltebb színpad, a bírósági eljárás pedig csak egy nem kívánt fárasztó új futókörről szólt, célba érés után. Nem a résztvevők kezdeményezték a bírósági eljárást. Így inkább a párbaj vethető össze a Máriaék, Milicák, Erzsébetek és Jánosok között folytatott bírósági eljárásokkal. Azzal, hogy közöttük maga a párbaj nem jött számításba. Az 1946-ot követő években azért nem, mert akkor már nem voltak párbajok. A korábbi években azért nem, mert napszámosok és napszámosnók nem párbajozhattak. Háziasszonyok sem. Ennek akkoriban két oka volt. Az egyik az, hogy tiltották a párbajra vonatkozó nem hivatalos, de fenntartás nélkül tisztelt szabályok. A másik ok pedig az, hogy elképzelhetetlen volt.

A Clair-féle általánosan tisztelt Párbaj-Codex 4. paragrafusa kimondta, hogy csak az párbajozhat, aki „[...] a sértések mérlegelésére és megítélésére megfelelő férfias érettséggel bír [...]”. Szóval Mária, Erzsébet és Milica nem párbajoz-

hattak. Sőt grófnők sem. Aztán itt volt az a feltétel is, hogy csak az párbajozhat, akit erkölcsi élete „lovagias fegyverekkel való elégtételre minősít”. B. János ezt a feltételt nem teljesítette. A fő problémát vele kapcsolatban nem az okozta, hogy elhagyta muzslyai feleségét, és összeállt C. Máriával a Berberski telepen, hanem inkább az, hogy a lovagias elégtétel egy olyan lehetőség volt, mely magasabb társadalmi osztályokra korlátozódott. B. János napszámos volt.

És aztán itt van a másik gát: elképzelhetetlen volt, hogy Máriák, Milicák, Jánosok vagy Erzsébetek párbajozzanak. A párbajhoz kapcsolódó gesztusok, párbajsegédek bevonása és az általuk írásban lefektetett feltételek, a párbajt irányító személyek választékos és szárnyaló felvezető szavai, a protokoll iránti szakavatott hűség – mindez egy elérhetetlen távolságban levő világhoz tartozott.

Aztán változott a világ, és az Erzsébeteknek és Milicáknak is esélyük lett egy társadalmilag megbecsült színpadon (bírótság előtt) taglalni és értékelni az egymáshoz intézett káromkodásokat. És ez nem a kommunizmus hozadéka volt, a két világháború között is voltak már ilyen perek.

És ma? Újabb tiltás nincsen, de az elképzelhetetlenség visszalopakodott. Persze ma is szidják egymás anyját és le is kurvázzák egymást napszámosnők és napszámosok (mint ahogyan ezt teszik politikusok, sportolók, írók, ügyvédek és vállalati vezetők is). De a bíróság mint színhely nincsen többé a valós opciók között. Erről több bennfentes emberrel is beszéltem. Slobodan Beljanski, aki valamikor Rózsa Sándort védte a *Symposion*-perben, és aki hosszú évekig volt a Vajdasági Ügyvédi Kamara elnöke, azt mondta, ma már elképzelhetetlen, hogy bíróság elé kerüljenek napszámosok közötti káromkodási perek. Józsa László ismert szabadkai ügyvéd is az „elképzelhetetlen” szót használta, hozzátéve, hogy nemcsak a társadalmi eltávolodás, hanem a költségek is hozzájárultak, hogy a lehetetlenség felé sodródjon a bírósági per mint opció. Ezt erősítette meg néhány belgrádi jogászismerősöm is. Fontolgatást érdemel Arany János meglátása is, aki szerint:

„De hol is akadna ügyvéd
Ki a *fülemile füttyét*
Mai napság felvállalja?”

Úgy látszik, ez van. Viszont így talán még érdekesebb a per, melynek iratait a 12397. számú aktacsomóban találtam.

L. Mária és J. Gyuláné peréről van szó, és ebben több részlet összevethető *A fülemile* című versben leírt tényállással. *A fülemilében* egy közös faág (Péter és Pál közös faága) kapcsán indulnak a perlekedések. Arany János pontosan rögzítette a tényállást, és kiemelte, hogy „a fentírt fülemile ép’ a közös galyra üle”. L. Mária és J. Gyuláné pere idején már szocializmus volt, és még közősebb volt a helyszín. Itt egy baráról volt szó és abban kacsákról. (Már korábban is próbáltam, de a „bara” szót nem sikerült bánáti magyarról pesti magyarra fordítani. Egy vizes területről van szó, mely terjedelemben és hangulatilag is a tavacska és a pocsolya között mozog.) A bara volt közös (a kacsák nem). 1946-ban ez már a nép barája lehetett. Korábban, a szocializmus előtt, feltehetően a Henlein családé volt, mert a Henlein-malom előtt helyezkedett el.

Az iratcsomó elején egy kéziratban rögzített tényállítás van, melyet Göttel bácsi jegyzett le L. Mária elmondása alapján 1946. május 17-én. Pontosan másolom, kivéve két szót, melyeket nem sikerült elolvasnom:

E hó 12-én estefelé lementem a barára a kacsáimért. Itt volt J. Gyuláné Konstantin Danila ul. lakós, aki belémkötött, hogy kacsáimat nem gondozom, nem etetem. A bara Konst. Danila utcában van.

Másnap, 13-án reggel lementem a barára a kacsáimat etetni. Ott volt J. Gyuláné is. Köszöntem neki, és azt mondtam, látja etetem én is a kacsáimat. Velem volt Tót Istvánné Szabó Mária muzslyai lakós.

Erre ő rámtámadt: ondoláltasd meg a fejedet, szaladj a fiatal emberek után, hogy basszák a szeretős picsádat.

Erre felkeltem, azt kérdeztem: mit mondott? Erre ő elkezdett szaladni. Én azt mondtam: „ne mérje a [olvashatatlan szó] földet, elég hosszú már.” Ő visszafordult és egy követ dobott felém, és azt kiabálta: odaadom az uramat, bassza meg azt a retkes picsádat. Azt feleltem: nem kell az ura, öreg az hozzám.

Juhászné hazaszaladt a lányáért és vele együtt jött, aztán: Baszd meg azt a kurva anyádat, köpködött, piszkos [olvashatatlan szó] szemét, a két lányának a kezét és az ő kezét nem kerülöm el.

A lánya nem avatkozott a dologba. Kérdeztem, miért akarsz megverni Bözsi, bántottalak, – azt mondta nem.

A szomszédok hallották a veszekedést, de nem mernek tanúskodni, mert félnek, hogy nem lesz nyugtuk J-nétől.

188

A bara mentén volt néhány pad. Az egyik árnyékban, fa alatt, de egészen közel a vízhez. Május 13-án reggel ezen ülhetek Mária és muzslyai vendége, Tóth Istvánné. Itt beszélgetni is lehetett, és ülve dobálni a kacsáknak a kukoricamagokat és esetleg kölest – közben odaszólva J. Gyulánénak is, hogy figyelje, milyen gondosan történik a kacsáetetés. A szomszédok közül néhányan feltehetően kutyát sétáltattak a közelben. Lehettek, akik teknős-békákat nézegettek. A lejegyzett tényállásból nem derül ki, hogy J. Gyuláné is padon ült-e. Valószínűbb, hogy állt. Így természetesebben és hangzatosabban lehetett kimondani, hogy „ondoláltasd meg a fejedet, szaladj a fiatal emberek után...”, stb. Mária is felállt, amikor erre válaszolt. A „mit mondott” inkább replika lehetett, mint érdeklődés. Gondolkodom, hogy pontosan fogalmazott-e Mária, és J. Gyuláné ezután valóban szaladni kezdett-e, vagy csak tüntető energikus gyors lépésekkel távozott. Az utóbbit tartom valószínűnek. Feltehető, hogy mielőtt lefordult volna a Konstantin Danil utcába, Gyuláné egy darabig a bara mentén szaporázta a lépéseket – és ez ihlette azt a megjegyzést, hogy ne mérje már azt a földet, elég hosszú már. (A „föld” előtt van egy szó, melyet nem tudok elolvasni. Mintha „pann” lenne, de ennek nincs értelme. Nem hiszem, hogy változtatna a mondanivalón, ha ki tudnám betűzni.) Azt valószínűnek tartom, hogy J. Gyuláné nem beszélgetett Bözsi lányával, míg jöttek visszafelé. Hanem csak forrt benne a méreg, és közben fogalmazott. Így alakult a „retkes picsádat” megfogalmazás is.

Sok minden történt és hangzott el 1946. május 13-án reggel. A büntetőfeljelentés megfogalmazásakor szemeztetésre volt szükség. Válogatni kellett

a feljegyzett tények és nyilatkozatok között. Felmerültek fordítási problémák is – jelesül a „retkes picsádat” megjelöléssel kapcsolatban. Nem könnyű szerb nyelven tükrözni a „retkes”-t. A büntetőfeljelentésben a „rotkvasta” szót olvasom, ami „retekszerű”-ként érthető. Így az utalás nem volt egyértelmű, viszont érdeklődést kelthetett. Míg szemeztetett, nem tudom, voltak-e kételeyei az apámnak ezen a ponton (J. Gyuláné felajánlásával kapcsolatban). Gyuláné úgy láthatta, hogy amivel egy férj a feleségnek tartozik, az nemcsak hűség, hanem bevethetőség is. Lehet, hogy Gyuláné védője (Mijatov ügyvéd) valami asszonyi nagyvonalúsággal is próbált volna érvelni, ha nem lett volna ott a „retkes picsádat” jelzés, mely kizárt minden jóindulatot (akkor is, ha a „rotkvasta” szó áll a feljelentésben). Mindenesetre az „odaadom az uramat...” kezdetű mondat, melyben J. Gyuláné pótfeladatot rótt a férjére, bekerült a feljelentésbe. De kimaradt Mária replikája, mely szerint „nem kell az ura, öreg az hozzám”. Mária ügyvédje (az apám) ebben inkább ingerlést, mint távoldartást érezhetett. (Egyébként Máriának is volt férje, János volt a neve, de ő nem nyert említést a viták során.)

A büntetőfeljelentés 1946. május 24-én lett beadva. Említést nyert benne minden Mária felé irányuló káromkodás, mely elhangzott a Konstantin Danil utca végén, a bara partján. Nem lett kihagyva az sem, hogy J. Gyuláné azzal heccelődött, hogy Mária nem eteti a kacsáit. Kimaradt az az állítás, hogy Gyuláné Mária felé dobott egy követ. Szóval volt valami válogatás és lektorálás, de a beadvány arra támaszkodott, ami Mária szerint valóban elhangzott.

Jelen levő szomszédok nem lettek tanúnak javasolva, mert a beadvány szerint „félnek, hogy nem lesz nyugtuk J-nétől”. De hajlandó volt tanúskodni Tóth Istvánné Szabó Mária, aki felső- muzslyai, tehát nem érintett szomszéd, és aki bátran vállalta a feladatot (talán egy Biacsiné típusú hölgy lehetett). A feljelentés azzal a javaslattal zárul, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy J. Gyuláné becsületsértést követett el, mondjon ki szigorú ítéletet, és kötelezze J. Gyulánét a költségek viselésére.

A vádlott címeként a Konstantin Danil utca volt feltüntetve. Házzámra nem volt szükség. Az utca névadójához is sok vita fűződik. Vitatják például, hogy hol született. Egyesek szerint Écskán. (Az utca a becskerei pravoszláv temető közelében van, nem messze az Écskára vezető úttól. – De ez nem elég közvetlen bizonyíték.) Az sem biztos, hogy mikor született. Feltehetően a 18. század utolsó éveiben. Történészek szerint vándorfestő volt, élt Bécsben, Münchenben, Erdélyben. Aztán Becskerekre költözött, és néhány évig Karácsony báró családjának festett arcképeket. Több festménye ortodox egyházat ábrázol. Konstantin Danil sikeres festő volt, és házat is vett a Váraljai utcában. (Ebből később Cara Dušana lett, és én is ebben az utcában születtem.) Ezek elfogadott dolgok, de továbbra is kemény viták tárgya, hogy milyen nemzetiségű volt. Eredetileg több opció is volt az asztalon, a nevét is több módon írták (Danil, Dániel, Danilo, Dănilă), de a végén az igazi vita arra szűkült, hogy szerb vagy román. Veljko Petrović ismert szerb író szerint szerb. Moise Molkuc szerint román. (Molkuc ügyvéd apámmal egy irodában dolgozott a szocializmus első éveiben, amikor nem létezhetek magánirodák.

Ehhez a szövetkezethez tartozott Sava Gruić is. Aztán, amikor már nem volt kötelező, szétvált az ügyvédi szövetkezet, de megmaradt a barátság mindkettőjünkkel. Moise Molkuc regényeket is írt románul. Konstantin Danilról szóló esszéjét elolvastam szerb fordításban.) Én Molkuc érveire állok közelebb, de továbbra is vitatott és nyílt kérdés, hogy milyen nemzetiségű volt az a festő, akiről azt az utcát nevezték el, melynek végén kemény szóváltások alakultak 1946. május 12-én. Nem tudom, el fog-e egyszer dőlni, hogy szerb vagy román volt Konstantin Danil. Talán csak az segíthetne, ha politikusokat is bevonnánk. Trump elnök valószínűleg nem habozna állást foglalni, de őt mégsem akarom megkérdezni.

Hogy közelebbről lássam a dolgokat, nemrég elmentem a Konstantin Danil utcába. Tudtam, hogy melyik ez az utca, térkép is bizonyította, de táblát nem láttam, mely megerősítette volna, hogy ez az. (Ez volt a helyzet a November 29. és az Emil Gavriła utcával is.) Aztán a tapasztalatokból kiindulva, nézegetni kezdtem a házszámokat. Legtöbb esetben így sem kaptam útmutatást, viszont a 6. szám alatt igen. Ott áll, hogy Konstantin Danil.

Szóval mégis jó helyen járok. Az is lehet, hogy J. Gyuláné is éppen a 6. szám alatt lakott, de ez a kérdés eldöntetlen maradt. Viszont a per kimenetele tekintetében minden világos. Egyezség született. J. Gyuláné bocsánatot kért, majd az igazságszolgáltatás nyilvánossága előtt visszavonta sértő szavait és javaslatait is. Tehát, többek között, visszavonta azt a javaslatot, hogy L. Mária ondoláltassa meg a haját, szaladjon fiatal emberek után, hogy basszák meg a szeretős picsáját. Visszavonta azt az indítványát is, mely szerint odaadja a férjét, hogy házastársi pótfeladatot végezve bassza meg a felperesnő retkes picsáját. Minden vissza lett vonva. A perköltségek 379 dinárt tettek ki – ezeket J. Gyulánénak kellett viselni. 1946. szeptember 5-én, az apám felszólította Gyulánét, hogy fizessen.

Ez is meglett. Ezt egy másik, szerbül írt levélből látom, melyben az apám 1946. szeptember 13-án közli Mijatov ügyvéddel, hogy a költségek ki lettek fizetve. Így minden megoldódott. L. Mária erkölcsi elégtételt kapott, és J. Gyulának mégsem alakultak pótfeladatai L. Mária irányában (melyeknek végzését Mária is ellenezte). Azt hiszem, a végén a kacsák jártak a legjobban. Biztos vagyok benne, hogy ezután L. Mária tüntető módon, gáláns adagokkal etette kacsáit a barán, ezzel is bizonyítva, hogy J. Gyulánénak mennyire nem volt igaza.

